

Orxan Ağamirzəyev
AMEA-nın Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu,
tarix üzrə fəlsəfə doktoru
orkhan767@gmail.com

AMEA-nın MƏRKƏZİ ELMİ KİTABXANASINDA İNFORMASIYA MENECMENTİNİN OPTİMAL MODELİ

Açar sözlər: kitabxana menecmenti, kitabxana personalı, informasiya məhsulları və xidmətləri, maddi-texniki təchizat.

Ключевые слова: библиотечный менеджмент, библиотечный персонал, информационные продукты и услуги, материально-техническое снабжение.

Key words: library management, library staff, information product and service, material and technical services supply.

Azərbaycan Respublikasında müstəqillik illərində kitabxana işinin hüquqi bazası yarandı. 1998-ci ildə qəbul edilmiş “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanununda kitabxana işinin idarə olunmasının əsas müddəaları qanunun 5-ci fəslində verilmişdir. Qanunun 24-cü maddəsində deyilir: “Azərbaycan Respublikasında kitabxana işinə dövlət idarəetməsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən həyata keçirilir”(3). Bu qanunun ardınca 2007-ci ildə “Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında” (2) ölkə başçısının sərəncamı imzalandı və bu sərəncamdan irəli gələn “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı” (1) qəbul edildi. Bu rəsmi sənədlər və digər normativ hüquqi aktlar AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasının təşkili və idarə edilməsi, informasiya fəaliyyətinin menecmentinin müstəqil şəkildə formalaşmasını təkmilləşdirdi.

Kitabxana fəaliyyətinin optimallaşdırılmış universal modelini qurmaq təəssüf ki, mümkün deyil. Belə ki, hər bir kitabxana sistemi unikal şəraitdə fəaliyyət göstərir və inkişaf edir. Odur ki, yeganə düzgün yol hər bir kitabxana üçün strateji modelin qurulması, fəaliyyətinin optimallaşdırılmasının strateji alqoritmlərini müəyyənləşdirmək və sosial-mədəni şəraitdən asılı olaraq fərdi strateji idarəetmə siyasəti tətbiq etməkdir.

Kitabxananın məqsədli auditoriyasına (kitabxana kontingentinə) təsir edə biləcək fəaliyyətə başlamaq üçün istehlakçıların informasiya monitorinqinin keçirilməsi, göstərilən xidmətlərin keyfiyyəti və oxucu tələblərinin ödənilməsi dərəcəsi, dəyişikliklərin proqnozlaşdırılması, sosial-mədəni şərait, kitabxana fəaliyyətinə yeni texnologiyalarının tətbiqi, yeni xidmətlərə mövcud tələblərin öyrənilməsi və effektivliyi, kitabxanaların təqdimat xarakterli fəaliyyəti, PR (Pablik Releyşn) fəaliyyətinin gücləndirilməsi tələb olunur.

Kitabxana personalının fəaliyyətinin optimallaşdırmaq məqsədilə kitabxananın təşkilati-mədəni vəziyyətinin analizi və korrektəsi vacibdir. Buraya effektiv idarəetmə qərarlarının alınması və onların nəticələrinin qiymətləndirilməsi, təşkilati strukturların demokratikləşməsi, əməkdaşların fasiləsiz təkmilləşdirilməsi

sisteminin təşkil olunması, vahid texnoloji prosesin təmin olunması və müxtəlif altsahələrin əlaqələndirilməsi, marketing araşdırmalarının aparılması daxildir. Kitabxana fondlarının mövcud tələblərə cavab verməsi baxımından kitabxanaların sosial marketing metodlarından istifadə edilməsi tövsiyə olunur. Buraya, eləcə də komplektləşdirmə siyasətini analiz və korrektə edilməsi və fəndrayzing fəaliyyəti də daxildir.

Kitabxana fəaliyyətinin mürəkkəb aspektlərindən biri də kitabxananın maddi-texniki bazasının modernləşdirilməsidir. Bu stabil maliyyələşdirmə, kitabxananın müntəzəm təmiri, xidmət sahələrinin müasir tələblər səviyyəsində saxlanıla bilinməsi, mebel avadanlıqlarının təchizatı, proqram təminatı, fondrayzing fəaliyyətinin tətbiqi, kitabxananın təqdimat imkanlarının gücləndirilməsi, PR fəaliyyəti, kitabxananın yüksək imicinin formalaşdırılmasını tələb edir.

Strateji menecmentin mahiyyətini xarakterizə edərkən, idarəetmə prosesindən irəli gələn bir-birini məntiqi törədən amillər qarşıya çıxır.

Kitabxanaların strateji menecmentinin mərhələləri:

- Mühitin analizi
- Müəssisənin məqsəd və vəzifələrinin müəyyənləşdirilməsi
- Strategiyanın seçilməsi
- Strategiyanın həyata keçirilməsi
- İcranın qiymətləndirilməsi və nəzarət

Bu amillər qarşılıqlı əlaqəlidir, əks əlaqəlidir, biri digərinə və hər birinə təsir etməyə qadirdir.

Kitabxanaların strateji idarəolunmasının diaqnostik mərhələsi xarici və daxili mühitin analizindən ibarətdir.

Mühitin analizi strateji idarəetmənin başlanğıc mərhələsidir. O kitabxananın məqsəd və vəzifələrinin müəyyənləşdirilməsində baza rolunu oynayır. Eləcə də kitabxananın missiyası və məqsədlərə çatmaq üçün davranışlar strategiyasını müəyyənləşdirməyə kömək edir. Mühitin analizi aşağıdakıları təyin edir:

- Makro əhatə
- Birbaşa əhatə
- Daxili mühit

Kənar mühitin analizi (bura makro və birbaşa əhatə daxildir). Kitabxana fəaliyyəti zamanı onun işinə müsbət təsir edə biləcək və zamanında qiymətləndirilməsi tələb olunan, əks halda kitabxana fəaliyyətinə neqativ təsir edə biləcək elementlərin məcmusu daxildir.

Makro əhatənin analizi iqtisadiyyatın, hüquqi tənzimləmənin siyasi proseslərin, təbii mühit və resursların, sosial və mədəni amillərin, elmi-texniki və texnoloji inkişafın, infrastrukturun və s. təsirlərini öyrənməyi əhatə edir.

Kitabxana fəaliyyətinə təsir edən makroəhatə faktorlarına dövlətin siyasi hüquqi vəziyyəti, mədəniyyət və kütləvi kommunikasiyalarla əlaqədar dövlət siyasəti, sosial-mədəni vəziyyət, sosial-demoqrafik vəziyyət, qloballaşma prosesi və informasiyalaşma, eləcə də sosial sifarişlər daxildir.

Birbaşa əhatənin analizi aşağıdakı əsas komponentlərlə müəyyənləşir: İstehlakçı, təchizatçı, rəqiblər, əmək qüvvələri bazarı.

Kitabxana fəaliyyətinə təsir edən birbaşa əhatə faktorlarına kitabxananın maliyyələşməsi səviyyəsi, nəşriyyatlar və digər təchizatçılarla əlaqələr, informasiya texnologiyalarının inkişafı səviyyəsi, istehlakçıların informasiya mədəniyyətinin səviyyəsi, istehlakçının təmin olunma səviyyəsi, informasiya və kitabxana xidməti əməkdaşlarının məqsədi və mənəvi stimullaşdırılması.

Kitabxananın daxili mühiti kitabxananın fəaliyyətini təmin edən, bununla da müəyyən zaman kəsiyində mövcudluğunu təmin edən potensialı müəyyənləşdirir. Daxili mühit əgər sistemli fəaliyyəti təmin edə bilmirsə ortaya çıxan problemlərin mənbəyinə çevrilir.

Daxili mühit faktoruna aşağıdakıları daxil edə bilərik: kitabxana administrasiyasının siyasəti, kitabxana personalının peşəkarlığı, kordinasiyanın səviyyəsi, kitabxanada təşkilati mədəniyyətin səviyyəsi, əmək fəaliyyətinin konforluluq səviyyəsi, kitabxana fondunun komplektləşdirilməsinin operativliyi, kitabxanada yaradıcılıq və təşəbbüskarlıq, təkmilləşmə imkanlarının mövcud olması, kitabxana-informasiya proseslərinin avtomatlaşdırma səviyyəsi, informasiya sorğularının ödənilməsinin keyfiyyəti və s.

Kənar mühit kitabxananın daxili potensialının dəstəklənməsi üçün mənbə, resurs imkanları deməkdir. Kitabxana kənar mühitlə daim mübadilə şəraitində fəaliyyət göstərir və bunun hesabına ayaqda qalması təmin edilir. Lakin kənar mühitin resurs imkanları məhduddur. Odur ki, kənar mühitdən resursların əldə olunması həmişə mümkün olmaya bilər. Bu hal kitabxana potensialının zəifləməsi və neqativ halların qarşıya çıxması ilə nəticələnə bilər.

Strateji idarəetmənin məqsədi kənar mühitin resurs imkanlarını təmərküzləşdirmək, bununla da kitabxananın daxili potensialını gücləndirmək, daha uzun müddətdə kitabxananın məqsəd və vəzifələrinin həyata keçirilməsini təmin etməkdir.

Kitabxana sənəd-kommunikasiya sistemidir və dörd qarşılıqlı əlaqədar elementlərdən ibarətdir; kitabxana fondu, kitabxana personalı, istehlakçılar kontingenti və maddi-texniki baza.

Makroəhatənin təhlili - Makroəhatə kitabxananın kənar mühitdə mövcudluğunu xarakterizə edəndir. Əksər hallarda makroəhatə hər hansı bir kitabxanaya tətbiqin hec bir spesifik xüsusiyyətlərinə malik olmur. Lakin fəaliyyət sahələrinin və daxili potensialının xüsusiyyətləri makroəhatənin kitabxanalara təsiri baxımından fərqlidir.

Makroəhatəyə daxildir:

- İqtisadi komponentlər
- Hüquqi komponentlər
- Siyasi komponentlər
- Sosial komponentlər
- Texnoloji komponentlər

İqtisadi komponentlərin öyrənilməsi kitabxanalara həyatı vacib olan resurs imkanlarının formalaşdırılması və müəyyənləşdirilməsi imkanları daxildir. İqtisadi komponentlərin öyrənilməsi zamanı iqtisadiyyatın ümumi inkişaf səviyyəsi,

əhalinin ümumi təhsil səviyyəsi, əmək haqqının ümumi vəziyyəti və bir sıra digər faktorlara diqqət yetirmək lazımdır.

İdarəetmə prosesində yuxarıda sadalanan faktorların göstəriciləri deyil, real kitabxana fəaliyyətinə nə kimi imkanlar yaradılmasına diqqət yetirilir. Strateji idarəetmə maraqlarına kitabxana fəaliyyətinə iqtisadi komponentlərin daşıyıcıları təhlükələrinin də öyrənilməsi daxildir.

Hüquqi komponentlərin öyrənilməsi və analizi kitabxana maraqlarını müdafiə etmək və digər subyektləri ilə qarşılıqlı münasibətləri hüquqi çərçivələrini müəyyənləşdirməyi nəzərdə tutur. Bu zaman hüquqi sistemin işlək olması, bu sahədə formalaşmış ənənələr və qanuni reallaşdırılmasının prosesual tərəflərinə diqqət yetirilməlidir.

Makroəhatənin hüquqi tənzimlənməsi komponentlərinin öyrənilməsi zamanı hüquqi mühafizə səviyyəsi, hüquqi mühitin dinamizmi, cəmiyyətin hüquqi sisteminə ictimai nəzarət məsələlərinə diqqət yetirilir. Hüquqi normaların vacibliyi, onun kitabxana fəaliyyətinə tətbiqi, qaydaların ümumi tətbiqi, qanun və qaydaların pozulması zamanı sanksiyaların tətbiqi vacib faktorlardandır.

Makroəhatənin siyasi komponentlərinin öyrənilməsi hər şeydən əvvəl ona görə vacib və əhəmiyyətli ki, strateji menecment çərçivəsində dövlətin ictimai inkişafa münasibəti, dövlət siyasətinin prioritet və istiqamətləri müəyyənləşdirilməlidir. Bu zaman dövlət proqramlarının, partiya strukturlarının fəaliyyət istiqamətləri, dövlət strukturlarında lobbicilik istiqamətlərini, dövlətin regionlara və iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinə münasibəti, iqtisadi yönümün dəyişməsi məqsədi ilə qanunvericilik və yeni qanunların qəbulu kimi məsələlər siyasi komponentlər daxilində konsentrasiya olunmalıdır.

Makroəhatənin sosial komponentləri insanların əməyə və həyat keyfiyyətinə münasibəti, cəmiyyətdə ənənə və dəyərlər, cəmiyyətin demoqrafik strukturu, əhalinin artımı, təhsilin səviyyəsi, insanların mobilliyi və s. məsələ və proseslərinin sosial hadisələrə təsirini öyrənməyə istiqamətlənib. Sosial komponentlərin xüsusiyyətləri makroəhatənin digər komponentlərinə təsir etməklə yanaşı daxili mühitinə də təsir etməyə qadir olmasıdır. Sosial proseslərin fərqləndirici cəhəti onun ləng transformasiya olunması və kitabxananın kənar mühitində güclü təsirlər qoya bilməsi ilə xarakterizə olmasıdır. Odur ki, kitabxanalar, o cümlədən AMEA-nın MEK-sı baş verən sosial dəyişiklikləri öyrənməli və öz fəaliyyətində diqqət mərkəzində saxlamalıdır. Məhz bu komponent kitabxana məhsul və xidmətlərinə istehlakçı tələblərinin səviyyəsi və həcmnin formalaşmasına yüksək təsir gücünə malikdir.

Texnoloji komponentlərin analizi yeni xidmətlərin təqdimi, elmin və texnikanın inkişafı ilə onların modernləşdirilməsi və s. istiqamətlərdə kitabxana imkanlarını görmək qiymətləndirmək imkanları yaradır. Elmi-texniki tərəqqi çox böyük imkanlarla yanaşı kitabxanalara böyük təhlükələri də özü ilə birlikdə gətirir.

Bir çox kitabxanalar perspektivlərin görülməsi və qiymətləndirilməsində çətinlik çəkirlər. Belə ki, köklü dəyişiklikləri həyata keçirmək üçün lazım olan texniki potensial sahənin kənarında yaradılır və tətbiq olunur. Kitabxanalar modernləşmə zamanı gecikdikləri halda bazarda öz paylarını itirir və bu da neqativ nəticələrə səbəb olur.

Texnologiyanın inkişafına diqqət yetirmək iki səbəbdən vacibdir. Bir tərəfdən qabaqcıl nailiyyətlərin vaxtında tətbiq olunması təmin olunmalıdır, digər tərəfdən kitabxanalar texnologiyadan imtina etməyi proqnozlaşdırma bilməlidirlər. Bu o deməkdir ki, makroəhatənin texnoloji komponentlərinin öyrənilməsi elmi-texniki yeniləşməni vaxtında və ləngimədən qabaqcıl texnikanı tətbiq etmək istiqamətində əhəmiyyətlidir.

Birbaşa əhatənin analizi - Kitabxanaların birbaşa əlaqədə olduğu komponentlərin vəziyyəti birbaşa əhatənin öyrənilməsinə tələb edir. Bu zaman nəzərə alınmalıdır ki, kitabxanalar bu əlaqələrə xarakterinə əsaslı təsir etmək imkanlarına malikdir və bu əlaqələrin formalaşmasında və təhlükələrdən yayınmasında aktiv iştirakçı ola bilər. İstehlakçıların analizi kitabxananın birbaşa əhatənin komponenti olaraq əsas vəzifəni kitabxana məhsul və xidmətlərinin istehlakçıların profilinin müəyyənləşdirilməsi kimi müəyyən edir. İstehlakçıların öyrənilməsi kitabxanalara hansı məhsul və xidmətlərin və hansı səviyyədə həyata keçirilməsini və bu xidmətlərin istehlakçı ehtiyaclarına nə dərəcədə cavab verməsini müəyyənləşdirməyə imkan verir. Məhsul və xidmətlərin istehlakçılar tərəfindən qəbul edilməsi: kitabxanalar hansı həcmdə xidmətlər göstərməyə qadirdir? Hansı hallarda istehlakçılar bu kitabxananın xidmətlərinə müraciət edirlər,? potensial istehlakçıların dairəsini nə dərəcədə artırmaq olar?

İstehlakçının profilini aşağıdakı xarakteristikalarda tərtib etmək olar:

- Ünvan
- Yaş
- Təhsil
- İxtisas
- Sosial vəziyyət

İstehlakçıların kitabxana ilə əlaqələrinin nə qədər möhkəm olmasını müəyyənləşdirən bir sıra faktorlar mövcuddur:

- İstehlakçıların sorğularının həcmi
- İstehlakçının məlumatlılıq vəziyyəti
- Qarışıq məhsulların həcmi
- Digər kitabxanaçıya müraciət edə bilmə imkanı
- İstehlakçının gəlir imkanları və məhsulun keyfiyyətindən asılı olan xidmətlərin qiymətinə münasibət

Təchizatın analizi kitabxananın müxtəlif kitabxana-informasiya resursları ilə maliyyə mənbələri ilə təchizatını və nəticədə xidmətin əhatəliliyi və məzmunlu olmasını müəyyənləşdirir.

Tədris-informasiya məhsullarının təchizatçısı əgər istehlak bazarında rəqabət qabiliyyətli müəssisədirsə bu kitabxananın keyfiyyətli xidmətinə mütləq öz müsbət təsirini göstərəcəkdir. Məsələn, dövrü mətbuatın, elmi və referativ jurnalların abunəsi zamanı yayım müəssisələri abunələri dövrüyə daxil olma tezliyi ilə deyil, bir neçə nömrəni birlikdə, bəzi hallarda bir il toplanmışları bir göndərişlə kitabxanaya göndərir. Bu kitabxanada xidmət işinə son dərəcə neqativ təsir edən faktora çevrilir. Odur ki, təchizatçının peşəkarlığı və nüfuzu analiz olunmalı və öyrənilməlidir.

Təchizatçının öyrənilməsi zamanı ilk növbədə aşağıdakı xarakteristikalara diqqət yetirmək vacibdir:

- Təchiz olunan məhsulun qiyməti
- Təchiz olunan məhsulun keyfiyyətinə təminat
- Təchiz olunan məhsulun zaman qrafiki
- Məhsulun təchizatında şərtlərin icrasının dəqiqliyi və vacibliyi (6, s.126.).

Rəqiblərin öyrənilməsi kitabxananın məhsul və xidmətlərini göstərdiyi istehlakçılara müvafiq məhsul və xidmətləri göstərə bilən digər müəssisələrin fəaliyyətinin analizi nəzərdə tutulur. Strateji idarəetmədə bu istiqamətdə analizin həyata keçirilməsi vacibdir. İnformasiya bazarında rəqabət şəraiti yalnız sahədaxili rəqiblər vasitəsi ilə həyata keçirilir. Rəqabət şəraitini hər hansı bir kitabxana informasiya bazarına daxil olaraq qarışıq məhsul və xidmətləri təklif edərək də yarada bilər.

Əmək bazarının analizi qarşıya qoyulmuş vəzifələri həyata keçirmək üçün kitabxana kadrlarının düzgün seçimi və əmək bazarının potensialını müəyyənləşdirməyə yönəldilir. Kitabxana əmək bazarını lazımlı mütəxəssislərin müəyyənləşdirilməsi, onların kvalifikasiya səviyyəsi, yaşı, cinsi və digər istiqamətlərdə öyrənməklə yanaşı əmək qüvvəsinin qiyməti müəssisələrini də anlız edir. (4, s.58.)

Daxili mühitin analizi - Daxili mühit-ümumi mühitin müəssisə daxilində olan hissəsi hesab edilir. O kitabxana fəaliyyətinə daimi və birbaşa təsir göstərməkdədir. Daxili mühitin öyrənilməsi kitabxananın güclü və zəif tərəflərini müəyyənləşdirməyə yönəldilir.

C. Pirs və P. Robinson bir sıra daxili mühitin vacib faktorlarını müəyyənləşdirir ki, bunlar kitabxananın həm gücünün, həm də zəifliyinin mənbəyi ola bilər (6, s.173.).

Mühitin analizi zamanı SWOT metodu ümumi qəbul edilmiş bir yanaşmadır. Bu ingilis dilində Strengths(güc), Weaknesses(zəiflik), Opportunities (münbit imkanlar), Threats(təhdid) sözlərinin baş hərflərini ifadə edir. SWOT analiz-müəssisənin güclü və zəif tərəflərinin müəyyənləşdirilməsi, eləcə də kənar mühitin imkanları və təhdidlər, onlar arasında əlaqə zəncirinin müəyyənləşdirilməsi, gələcək kitabxana strategiyasının formalaşdırılmasına xidmət edir.

Daxili mühitin analizi kitabxananın qarşıya qoyduğu məqsədlərə çatmaq prosesində imkanlar və potensialının üzə çıxarılmasına yönəldilir. Eləcə də kitabxana missiyasını müəyyənləşdirmək, kitabxana fəaliyyətinin məqsəd və vəzifələrinin həyata keçirilməsinin keyfiyyət səviyyəsini əvvəlcədən proqnozlaşdırmağa imkan verir.

Kitabxananın daxili problemlərinin diaqnozunu idarəetmə araşdırması kimi də adlandırmaq olar. Bu güclü və zəif tərəflərin üzə çıxarılması istiqamətində funksional zonların müəyyənləşdirilməsidir.

Mütəxəssislər daxili analizin dörd aspektini tövsiyə edirlər:

- a. İdeoloji əsas. Hansı məqsədə çatmaq istəklərinin ideal təsəvvürü
- b. Xarici effektivlik. Ehtiyaclar, keyfiyyətin istehlakçı qiymətləndirilməsi, fəaliyyətin yeni istiqamətləri

c. Daxili effektivlik. Resursların effektivlik göstəriciləri

d. Strateji idarəetməyə qadir olması xarakteristikası

SWOT analiz zamanı daxili faktorların qiymətləndirilməsi zamanı güclü tərəfləri aşağıdakı kimi ifadə etmək olar:

- Personalın kompetentliyi
- Müvafiq maliyyə resursları
- Əhali qarşısında yüksək mövqe
- Tanınmış lider
- Yaxşı düşünülmüş strategiya
- Sınanmış menecment
- Qabiliyyət və innovasiya
- Digərləri

Zəif tərəflər kimi aşağıdakıları müəyyənləşdirmək olar;

- Strateji istiqamətlərin olmaması
- Köhnəlmiş texniki vasitələr
- Zəif imic
- Müasir texnologiyaların tətbiqində gecikmələr
- Menecer fəaliyyətində çatışmamazlıqlar
- Digərləri (5, s.131).

SWOT analiz zamanı xarici faktorların qiymətləndirilməsi zamanı münbit imkanlar aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilir:

- Əlavə əhali qrupları ilə iş
- Yeni fəaliyyət sahələrinə daxil olmaq
- Xidmətin diferensiallığı
- Şaquli integrasiya
- Digərləri

Təhdid faktorlarına əsasən aşağıdakılar daxildir;

- Dövlətin qeyri-münbit mədəni siyasəti
- Dar sahədə fəaliyyət məhdudiyyəti
- Yeni rəqiblərin informasiya bazarına daxil olması
- Əhəlinin tələblərinin dəyişməsi və yeniləşməsi
- Digərləri

Kitabxananın strateji inkişafının mühüm halqası istehlakçıya xidmət işinin təşkilində keyfiyyətin real qiymətləndirilməsidir. Buraya sorğunun öyrənilməsi səviyyəsi, kitabxana xidmətlərinin müxtəlifliyi, kitabxanada məşğul olmağın komfortluğu və s. daxildir. Digər elementlər olaraq komplektləşmənin tamlığı, istehlakçıların müxtəlif sosial qruplarının sosioloji və marketinq araşdırmaları, fondun mühafizə səviyyəsi, kitabxananın müasir texniki avadanlıqla təmin olunması səviyyəsi, kitabxana reklamının effektivliyi də analiz oluna bilər (5, s.159).

Kitabxananın potensial və imkanlarının məcmusunu daxili mühitin vəziyyəti, əksər hallarda təyin edir. Bunlardan biri kadr məsələsidir. Kadr problemi aşağıdakı prosesləri təyin edir;

- Rəhbərliyin təbəçiliyində olan əməkdaşlarla qarşılıqlı münasibəti

- İşə qəbul, təlim və kadrların inkişafı
- Əməyin nəticələrinin qiymətləndirilməsi və stimullaşdırma
- Əməkdaşlar arasındakı münasibətin formalaşdırılması və onun davamlı olmasını təmin etmək

Təşkilati problemlər aşağıdakı prosedurları təyin edir:

- Kommunikasiya proseslərini
- Təşkilati strukturları
- Normalar, qaydalar və prosedurlar
- Hüquq və vəzifələrin bölünməsi
- Təbəqiliyin müəyyənəndirilməsi

İstehsalat problemləri aşağıdakı prosesləri təyin edir:

- Məhsul və xidmətlərin hazırlanması
- Texniki parka xidmətin göstərilməsi
- Tədqiqat və istehsalatın təmin olunması

Marketing problemləri məhsulların realizə olunması proseslərinə istiqamətlənir:

- Məhsulun strategiyası və qiymətin əmələgəlməsi
- İstehlak bazarında məhsulun təqdimi və təbliği strategiyası
- Satış bazarının və yayılma sisteminin açılması

Maliyyə problemləri kitabxananın vəsaitlərinin effektiv istifadəsinə aid olunmuş proseslərdir. Strateji idarəetmənin səviyyəsinin yüksəldilməsi maliyyə vəziyyətinin analizi ilə bağlıdır. Bu zaman kitabxananın zəif və güclü tərəflərini üzə çıxarmaq və uyğun perspektivdə qiymətləndirmək mümkündür.

Maliyyə vəziyyətinin təftişi bir sıra hallarda mənasız olması haqqında mütəxəssislər fikir yürüdür. Maliyyə göstəricilərinin və iqtisadi meyarlar, qiymət siyasətinin tez-tez dəyişməsi müəyyən zaman kəsiyində perspektiv maliyyə planlaşdırılmasını mənasız edir. Maliyyə təftişi maliyyə vəziyyətinin keçmişini düzgün ifadə edərsə gələcək planlaşdırmanı həyata keçirməyə əhəmiyyətli ola bilmir. Gələcək planlaşdırmada subyektiv interpretasiyadan başqa bir şey deyil.

İdarəetmənin analizi istiqamətində vacib sahələrdən biri insan resurslarıdır. İnsan resursları seçim imkanları, strateji alternativlərin həyata keçirilməsi ilə yanaşı əksər problemlərində mənbəyidir. İnsan resurslarının analizi aşağıdakı ümumiləşdirilmiş suallara cavab verməyə imkan yaradır:

- Hansı kadrlara realda ehtiyac var
- Yeni işçilərin götürülməsi və ya əməkdaşların təkmilləşdirilməsinə ehtiyac varmı
- Personalı necə saxlamaq və cəlb etmək olar .

Kitabxana yüksək ixtisaslı əməkdaşlara malik olduğu halda ən mürəkkəb strategiyaları həyata keçirməyə qadır ola bilər.

İnsan resurslarının analizi kitabxanada mədəni mühiti, kollektivdə mədəni səviyyə (personal tərəfindən olduğu kimi həm də istehlakçılar tərəfindən) kimi daxili faktorları da özünə daxil olunur. Belə bir analiz imicin və ictimai rəyin formalaşmasına əhəmiyyətli təsir göstərə bilən materialları əldə etməyə imkan verir.

Daxili mühit təşkilati mədəniyyətə çevrilən vacib istiqamətlərdən biri olduğu üçün öyrənilməsi vacibdir. Kitabxana əməkdaşlarının öz vəzifələrinin icrasına yanaşması, əməkdaşların bir-birinə münasibəti və kitabxanaya münasibəti kontekstində təşkilati mədəniyyət ifadə olunur. Təşkilati mədəniyyət kitabxanayı güclü, davamlı və rəqabət qabiliyyətli edən mühüm amillərdəndir. Təşkilati mədəniyyətin konkret ifadə forması olmadığına görə onu öyrənmək son dərəcə çətindir. Kitabxananın güclü və zəif tərəflərini səciyyələndirən bir qrup əlamətlər təşkilati mədəniyyətin ifadəçisi ola bilər. Yüksək təşkilati mədəniyyətə malik kitabxanalarda insan faktoru, oxucu faktoru, yüksək xidmət mədəniyyəti və fəaliyyətin özünə məxsus fəlsəfəsi mövcuddur. Zəif təşkilati mədəniyyətə malik müəssisələr fəaliyyətində formal göstəricilərə, say göstəricilərinin təbliğinə daha artıq diqqət yetirir və bununla da özünü ifadə edir.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramının təsdiq edilməsi barədə AR Prezidentinin sərəncamı // Azərbaycan. – 2008. - 7 oktyabr.
2. Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı //Azərbaycan. - 2007. - 20 aprel.
3. Kitabxana işi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu //Azərbaycan. - 1999. - 14 mart. - S. 3.
4. Kazimi P.F. İnformasiya mühəndisliyi /P.F.Kazimi.- Bakı: BDU-nun nəşriyyatı, 2011. - 260 s.
5. Qurbanov A.İ. Kitabxana informasiya fəaliyyətinin menecmenti və marketinqi / Qurbanov A.İ., Kazimi P.F., Məmmədov M. – Bakı : Mütərcim, 2012.
6. Ключев В.К. Менеджер информационных ресурсов: учеб.-метод. пособие / под общ. ред. В.К. Ключева. - М.: Литера, 2009. - 328 с.

Орхан Агамирзаев

ОПТИМАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ ИНФОРМАЦИОННОГО МЕНЕДЖМЕНТА ЦЕНТРАЛЬНОЙ НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ НАНА

Резюме

В статье исследована деятельность по управлению Центральной научной библиотеки НАНА, анализированы важные компоненты применения новых информационно-коммуникационных технологий в библиотеке, приложены усилия по созданию оптимальной модели и структуры информационного менеджмента.

Orkhan Agamirzayev

**THE OPTIMAL MODEL OF INFORMATION MANAGEMENT OF THE
CENTRAL SCIENTIFIC LIBRARY OF THE ANAS**

Summary

The article researches the activities of the Central Scientific Library of ANAS, analyzes the important components of the application of new information and communication technologies in the library, makes efforts to create an optimal model and structure of information management.